

հին օրէնքին համեմատ աս ամենաութիւնը օրինաւոր չկրնար համարուիլ :

Ասանկ վճարահատութեան մը շարունակութիւնը անշուշտ արտաքին կարգի խառնութիւն մը պիտի ստանաւորէր բազմաթիւ պերդատումներու : որոնց մէջ անյիշատակ ժամանակէ մը 'ի վեր խառնուող իրէսպիթէրիան քահանաներուն ձեռքը : խառն աւանդութիւններ եղած են : աւանց երկրայութիւն մը ըլլալու անոնց օրինաւորութեանը վրայ : Աւստի անհամար ամենաութիւններ : որոնք մինչև հիմայ օրինաւոր սեպուած էին : անվաւեր պիտի որ համարուէին : ու բազմաթիւ զաւակներ : որոնք իրենց հօրը ժառանգութիւնը ստացեր էին : պիտի որ դատաւարտուէին ետ դարձունելու եւ :

Աւստի ասանկ ծանր անտեղութեանց ու դժուարութեանց առջև առնելու համար : լրտեսներն խորհրդարանը արժան համարեցաւ կարգի դնել աս հին օրէնքին գործադրութիւնը :

ԳԱՂՂԻՒ

Լրտեսքին գործոց պաշտօնատար մօտիւ կիզոն խորհրդարանին մէջ հրապարակու ծանայցի թէ Չիւնացոյ կայսրը ինչ արտօնութիւններ որ Ենդղիայի տուեր է 1842 օգոստոս 4ին եղած դաշնագրութեամբ : 'նոյն արտօնութիւնները Վաղարշի ալ կը շնորհէ : ինչեալ դաշնագրութեան զօրութեամբը Վան թոնէն 'ի զատ չորս ծովեղերեայ քաղքներ բաց ըլլալու են : ուր տեղ հիւսադատները գրուելու են ինչպէս Վանթոնի մէջ կայ : ու ներս մտնալու և դուրս ելլալու ապրանքներուն մարտի վրայօք չափաւորութիւններ ըլլալու են : Մօտիւ կիզոն հիմայ միտք ունի հարկաւոր եղած հիւսադատները խրկել Չիւնացոյն : ուր տեղ մօտ օրերս մօտիւ Վանթոնէն պիտի որ երթայ իրաւաստար իշխանութիւն ունեցող դեսպանի պաշտօնով :

սարժանքերդ հոս սորվիս, ու հիմակուան դառն երեցածները աղգաւորութեամբ քաղքանան : Վանթոն այն գիտնական անձը ո'չ մէկուն և ոչ մէկայն ականջ դնելով կը անդէր ու կուգէր հաստատել թէ ամէն գիտութիւններով կատարեալ վարժուած է, և ոչ բան մը պակաս ունի : Փարեղի իր ընկերները որոնցմէ ինքը իմաստութեամբ նախագահ էր, լսելով անոր թշուառ վիճակը աղգասիրական ու բարոյական խորաներով նամակներ կը գրեն, որ ինքզինքին բերն իրենց դժբաղդ ընկերք : բայց ինչ օգուտ : ինքնահաւան մարդուն վրայ ոչ աղգասիրական և ոչ հայրենասիրական խօսքերը աղղեցութիւն կրնան ունենալ : ընկերներուն գրածին համար աւելի կը խօստովի, իր մտքին մէջ արմատացեալ ժանգոտ նախապաշարմունքով ո'չ քարի խրատներու ականջ կը դնէ և ոչ բարեկէր մարդոց յորդորանքէն կը համոզուի : Ասանկ կամակոր երիտասարդի մը իբր բնութիւն եղած աղգատեցութիւնը մոռցնելու համար, նախ պէտք է աւանառ վարժապետ, երկրորդ քաջ դատաւարական մը որ աղգասիրական ու ընտանեկանական ոգին տպաւորէ աւնոր խանդարեալ մտքին մէջ, ո'չ ինչ դժուար է հին ու գէշ ունակութեամբ մարդուն մը նոր ու աղէկ գաղափարներ տալ : Անդամ մը մէկը, որ աւանդուց գէշ գէշ կը պուստ ու զինքը կատարեալ երաժիշտ սեպիւր էր, գնաց համալսարանը երաժշտութեան դաս առնելու, որուն համար կրկին վարձք ու պէջին : հապա ասանկ մարդուն մը համար քանիպատիկ աւելի վարձք ուղելու է արդեօք : հաշարապատիկ վարձք ալ առնէ մէկը, չի կրնար վար-

Աս կարգադրութիւնները գործքի դրուելով անշուշտ Վաղարշի ան մեծ առուտուր կրնայ ընել Չիւնացոյն հետ Սուէզի ճամբայով : Վաղարշի նաեւ կը զանազան տեսակ ապրանքներով բեռնաւորուած 'միջերկրական ծովուն նաւահանգիստներէն դիւրաւ կրնան երթալ Կեղոսի գետաբերանը : ուսկից քիչ ծախքով ու շատ ապահովութեամբ Վահիբէ կը խրկուին ապրանքները յիշեալ գետին ճամբայով : ուրով 800 էն աւելի մեծ նաւակներ (վարքայ) կը բանին : Վահիբէն մինչև Սուէզ 30 փութախի ճամբայ է : որն որ բարձրադատիւ Սէհէմէտ Բիւի փաշան կառք բանելու համար շինած է : ուր տեղ ապրանքները փոխադրելու համար ալ հարկաւոր եղած միջոցները կարգի դրուած են : Բայ բոլոր տեղեկութիւնները վստահաբար հայտնուել ըլլան Պէյէն ստացանք որն որ Լազիպոսի փոխարքային կողմէն յատուկ պաշտօնով մը եկած է փարեղ գաղղիայցոյ թագաւորին մօտը :

Վաղարշի վաճառականները կը պարտաւորին քանի մը մեծ շտեմարաններ ապրանքայ համար հաստատել Վահիբէի ու կարմիր ծովուն նաւահանգիստի մը մէջ, այլ և Վարսից ծովածոցին վրայ մէկ երկու քաղքներու մէջ : որով Վաղարշի ապրանքներու քշուելուն մեծ դիւրութիւններ կը ըլլան : Վանթոն ան կողմէն շնորհատան ու Չիւնացոյն ալ դիւրութեամբ կը խրկուին :

Կը հաստատեն թէ Սէհէմէտ Բիւի փաշան իմա նախ Վաղարշի կառավարութեան դիտաւորութիւնը որ կուգէ իր առուտուրը ծաղկեցնել Չիւնացոյն հետ : Լազիպոսի ճամբայով, միտք կընէ Լազիպոսէն մինչև Սուէզ ելիլ թէ ճամբայ մը շինել տալ, որուն վրայօք շատանցմէ խորհուրդ կը ըլլար :

Մօտիւ Բուսէն ծովապետին հրաժարական խընդիրը ընդունեց կառավարութիւնը : ու անոր պաշ-

տել զանիկա : ունայն է աշխատութիւնը : քանզի անհնար է մէկումը իր գէշ ունակութիւնները մօտեալ ելնէ կամք ու յօժարութիւն չունենայ : Եւ ասորը կը խրկեն իրեն թէ քու սորված գիտութիւններդ պակասութիւն մը ունին համարել, ժամանակը ամէն բան կարգի կը դնէ, ամենէն մօտիկ չէր ընել, և ոչ մէկ բանի մը վրայ սխալմունքը խոստովանելով, և ոչ մարդուս սխալական ըլլալուն համար համոզուելով, իր կարծիքին վրայ յամառեալ անդադար կուրար, միշտ կը արտամըր : և այնպէս օր է օր մաշուելով, վերջապէս հարկեալ մաշեցաւ իր ամէն գիտութիւններով, ու մեռաւ դժբաղդաբար, անմխիթար ցաւ ու կակիծ տալով իր ծնողացը սրտին : որոնք զաւակնուն ասանկ խղճալի մահուանը պատճառ իրենք եղած կարծելով, մնացած տարիքին լացով ու կակիծով անցուցին ու մեռան իրենք ալ, որով աս գերդաստանն ալ վերջացաւ :

Չիւնայ գուցէ թէ գիտութիւն չի սիրող կամ չի սորվող անձ մը ուրախանայ, կարծելով թէ գիտութիւնը կը նախապատէ, ու ըսէ : աս է արդեօք գիտութեան պտուղը, աս է մեր զաւակներուն հիմակուան փափաքած բանը : իր ձեռքը իրը վկայական գիր մը առած կարծելով կարելի է հաստատուել ուղէ թէ գիտութիւնները գէշ հետեւանքներ կունենան միշտ : բայց կը յուսամ որ հետեւեալ խօսքերս մօտիկ ընելով պիտի որ համոզուի ու ներդաժիտ ըլլայ ինծի :

Բայ մարդ իբր հայր և իբր ազգ թէ իր զուկին և թէ իր ազգին նորահաս տղոց գիտութիւն սորվեցնելու ան-

տօնը բարձրագոյն հրամանաւ մօտիւ տը Մաքս երկրորդ ծովապետին յանձնուեցաւ :

Սեֆեմիլի իշխանը ու իշխանուհի իր ամուսինը, (որն որ Պարսիկայի կայսեր քոյրն է) : Պէյսը հասան : որոնց զիմուորելու համար բոլոր թագաւորական գերդաստանը Պիզիկ ամրոցը գնաց :

ՍՊԱՆԵԼՆ

Մարտի, 13 Յուլիս :

Ապստամբներուն բանակը երէկ ու տուջի օրը Կարվաէզ, Բաբիբօզ, Պայօնա ու Սէրրանօ գօրապետներուն հրամանատարութեամբը աս մայրաքաղաքը մտաւ : ու Իզապէլ թագուհին տուջէն անցաւ : որ սրտատին պատուհաններուն մէկէն կը նայէր : Ապստամբներուն զօրքերը 30-000 հոգիէն աւելի են ու ժողովուրդին մեծագոյն մասը շատ սիրով ընդունեց զանոնք :

Ազգային կառավարութիւնը Տօնա Իզապէլ թագուհին անունովը հրովարտակ հանեց յուլիս 11ին որով 1 օրէկ պաշտօնատարին նախագահութեամբը եղած խորհրդարանը հաստատեց : Բայ չի զատ ուրիշ երեւելի անձինքներու զանազան գլխաւոր պաշտօններ տրուեցան :

Մօտիւ Բիւիկէլը թագուհին ինսամակալուն (վանի) : իր պաշտօնէն հրաժարուեցաւ :

Հասարակօրէն չի կարծել թէ Վալանիայի հանգստութիւնը ու բարեկարգութիւնը հաստատուի հիմայ որ յաջողութիւն ազգային զօրաց կողմը մնայ : քանզի շատ կը վախճուի որ յաջողականները համաձայն չըլլան մէջէն ինչ նոր կառավարութեան կերպին վրայօք :

ԼԱՍՏԻՒՆ

Բրէսպուրիէն կը գրեն թէ վեհապառ կայսրը

հրաժեշտ պարաւարտութիւն ունենալը կարծեմ թէ լաւ գիտէ, ըստ որում սուրը գիրքը կըսէ : Օլիմաստոն թիւն ուսարուք և իմաստուն ըլլալ : Բայ փորձով ալ յայտնի կը յանեն որ հիմակուան դարուս մէջ գիտութիւն չունեցողը ամէն տեղ, ու մանաւանդ ծաղկեալ երկիրներու մէջ շատ դժուարաւ իր աղքատիկ հացը կրնայ շահել անոր համար ո'վ որ իր զաւակը գիտութեամբ ուսմունքներէն կը զրկէ, գէշ համարելով զանոնք, աս աշխարհքիս ու հանդիմանելու փառքէն ալ կը զրկէ զանիկա, կարծեմ որ ասով ինքն ալ դատապարտութենէ ազատ չի մնար : աս պարտաւորութիւնը ամէնքս ալ մեր չափովը ունինք : բայց ամէն մարդ իր զաւակն ընու թեանը յարմար ուսմունք յետագայ վիճակին վայելելու գիտութիւններ սորվեցնել տալու պարտաւորութիւնն ալ անշուշտ պիտի որ գիտնայ : Եւ ատանգամ կը տեսնենք որ մէկ մարդուն մը երկու կամ երեք զաւակներուն ամէն մէկը այլեւայլ գիտութեանց հակամիտութիւն կունենայ : թէ որ վերաբուժութեան արհեստին յարմար տղան փաստաբանութեան տաս, ու փաստաբանութեան բնական յօժարութիւն ունեցող տղան վերաբուժութեան տաս, երկուքն ալ անպտուղ կը ընեն ու ապաւնի կեանքերին անմխիթար կանցընեն : Թէ որ կրօնաւոր ըլլալու տղուն զինուորութիւն սորվեցնեն, թէ պէտ լաւ չի սորվիր, բայց թէ որ սորվի ալ նէ, ետքը կրօնաւորութեան կեանքը դժբաղդ կանցընէ : և կամ վաճառականութեան սահմանաւոր տղան աստուածաբանութեան տաս, անպտուղ հետեւանք կունենայ : Աւստի վերջիշեալ գիւղական պէտք էր անշուշտ

որ Ունկարիայի ալ թագաւոր է, բարեհաճեալ յաւ նոր սահմանադրութիւն մը ընել: Ունկարիայի զինաւորաց ժողովոյն աղերսագրոյն համեմատ . որոնք կրկնողին թէ տարբեր գաւառութեամբ եղած տնտեսիները պարտաւորութիւն չունենան իրենց զաւկները միշտ հաւովմէական եկեղեցւոյն գաւառութեան մէջ գաստիարակել: ուստի կայսրը ցանկալով խղճի մտաց ազատութեանը վշտացուցիչ պատժաւները արգելել, ու գերդաստաններու մէջ միաբանութիւնը ու սէրը չվրդովել, հրաման կընէ որ այսուհետեւ ազատ բլան տարբեր գաւառութեամբ ամուսնները, իրենց զաւակներն կամ բոթթաշան կամ հաւովմէական ընել, ինչպէս որ կը հաճին. բայց թէ որ ծնողները համաձայն չըլլան աս բանին վրայ, ան ժամանակը գաւառիները պարտաւոր բլան իրենց հօրը գաւառութեանը հետեւիլ:

Աս հրամանը երէկ մեծ հանդեսով հրատարակուեցաւ մեր քաղաքը, ու հասարակութիւնը շատ սիրով և ուրախութեամբ ընդունեց:

ՌՈՒՍԻԱ

Բեղրոպոլսէն յուլիս 2 թիւով կըզրին թէ Չին մազինէն աս տարի միայն 30,000 մետուկ թէյ (չայ) գացեր է Վիտալա. ուր տեղ անցած տարուան իրկըւած թէյին գումարը 120,000 մետուկի կըհասնէր. աս պատճառով Վիտալայի փոխանակութեան առուտուրը չինացուց ու ուսուց հետ յաջողակ չէր. ուստի վաճառականներուն շատերը պարտաւորեցան իրենց տարանքինն պահելու գալ տարուան համար: Թէյին գինը շատ բարձրացաւ, ու երբեմնքը ալ աւելի բարձրնալու է: Միջինն աւելի Մոսքա քաղաքը շատ թէյի առուտուր կընէ չինացիներուն հետ: Կըսեն թէ կաւալարութիւնը հըրաման խրիւր է որ յիշեալ քաղաքին երեւելի վա-

աղէկ մտածելով ընտրեր որ իր զուկին հետագայ վիճակին համեմատ արհեստ մը սորվեցնել տար, կամ գոնէ նոյն արհեստը ուրիշ գիւղականներու աղոց հետ, թէ որ կորելի էր, սորվեցնել տար. որ գիւղականները միշտ աչքին առջեւ ունենալով իր աղականները իրեն ընտանիքը ըլլային միշտ, ու այն հպարտ ոգին չըստանար, և կամ հարկ էր նախապէս տղուն հպարտ կերքը մեղմացնելու համար, բարի օրինակներով վարժելով զանկա մատղաշ հասակին մէջ, բարոյականութեամբ ուղղիւ աւոր պակասութիւնը, ու ապա ծանր գիտութիւններու տար: Անոր համար յայտնի կերեայ թէ, ուսմունքը չէ պատճառ անոր հպարտութեանը, այլ ուսմունքին անյարմար դրութիւնը. որուն ետեւէն անյարմար գործածութիւնը կուգայ. վասն զի գիւղականին աղանձ մեծ ու երեւելի մարդկանց աղոցը հետ, անոնց սորվածը սորվելով ու աշխարհքին ամենահարկաւոր գիտութեան մէկը չի գիտնալով, անանկ գծադր վախճանի մը հանգիպեցաւ ինքը ու իր գերդաստանը. ինչէ արդեօք աս ամենահարկաւոր գիտութիւնը, երկիրը լստուծոյ կամ բնորոյականութիւն:

Վկիւն և կատար իմաստութեան երկիրը Տեառն է, ուրուն կըհետեւի բարոյականութիւնը: Մէկ մարդ մը թէ որ բարոյականը իրեն հիմն դնելով ուրիշ գիտութիւններու ձեռք գարնէ, ինչպէս գիտութեան կանոններէն դուրս չի ցատկեր. ու աշխարհքին շատ բաները ոչ թէ իրեն յարմարեցնել կըջանայ, այլ ինքը անոնց կըյարմարի: Բարոյական գիտութեամբ գեղացիին իմաստուն

ճառականները Բեղրոպոլսի գան աս ձախորդ զի պուածին ճարը գտնելու վրայօք խորհուրդ ընելու համար: Անգղիացիներուն չինացոյ հետ ըրած պատեւազմին ատենը, Ուստիայի փոխանակութեան առուտուրը Չինացիներ հետ խիստ մեծ ու ծաղկեալ էր:

ՔԱՆԱՔԱՆ ԵՄԻՐԻՔ

Օմուսիա, 6 Օգոստոս:

Բերկարութիւն սրտիւ կրիւթանք գովութեամբ յիշատակել հայազգի նկարիչ պարոն Հովհաննէս Մովսէսեանի աշխատքի երկտասարդին ունեցած հազուադիւր ճարտարութիւնը ու յաջողակութիւնը միջոցներ ու ծովային ալէկոծութիւններ նկարագրելու. որով Վաղդիայի մէջ մեծ համբաւ ստացաւ, ու շատ երեւելի պատկերահաններ զարմացուց իրեն հրաշայի գծագրութիւններով. ու աս ըսած ներնուս հաստատութեանը համար արժան կըհամարինք առաջ թերեւ հոս տեղա քանի մը գաղղիացի օրագիրներուն գրածը:

Դուռնալ Տէպօզաւ օրագրին մէջ կըկարդանք: «Մօսկա Մովսէսեանի գոյներուն համեմատութեանցը վրայօք հրաշայի տեղեկութիւն մը կըցուցնէ, իրեն գծագրած Վիտալի տեղին մէջ, որն որ խիստ երեւելի է աս մասին: Հիշեալ պատկերահանը Վիտալի ուրիշ մէկ տեղքը ևս քաշած է, ուր տեղ լուսնոյ ներգործութիւնը կատարելապէս գծագրած է, որ խիստ գեղարին գործ է: Մօսկա Մովսէսեանի իր աշխատքն ընտրութեամբը ու կատարեալ հմտութեամբը մեծ գիտութիւն մը ունի. բնական բաները զմայելի գեղեցկութեամբ ու խիստ նմանցնելով գծագրելու»:

Եւ Բէս անուն օրագիրը կըսէ: «Վրժան կըհամարինք մօսկա Մովսէսեանի լուսնոյ զմայելի պայծառութիւնը գծագրած պատկերը յանձն

աղանձ իր ազգէն ընտանեացը հետ սիրով կըվարկէր ու ազգատնեցութիւն չէր ընէր: Ասան զի մէկ ընտանիքի մը ամէն անդամները գիտուն չէն. կրնար ըլլալ. երբեմն հայրը իր զուկին գիտուն կըլլայ ու երբեմն տղան ալ հօրմէն իմաստուն: Եսանկով կըլլայ աշխարհքիս կառավարութիւնը: Պատկերահանը ինքը գիտէ բաց գոյնը մուծ գոյնին հետ ինչպէս պէտք է յարմարել, որ պատկերը աղուր ըլլայ, թէ որ արհեստին անտեղեակ մարդուն մը կամքով տեղաւորէ գոյները, այլանգակ բան մը կըլինէ: Ինչպէս գոյները ըստ ինքեան աղուր են, բայց տեղիտեղ չի գործելով գէշ բան մը կըցուցնեն: Իմաստութիւնը, գիտութիւնը ըստ ինքեան. բարի, բայց անարժան գործածութեամբ ուսմանին աչքին գէշ կերեւայ: Մամուլներ կան որ մեծ պաշտաններ պարկեցնելու համար հնարեր են, անոնց մէջ թէ որ մարդ մը գնես ճղմէս, մարդասպանութեան գործիք կըլլայ. բայց անիկա բնուր ճղմէս համար շինուած է. հիմայ կրնան մի ըսել որ նոյն մեքենան մարդասպանութեան գործիք է, չէ. ըստ որում յայտնի է թէ չարաբործ մարդիկը գէշ գործածել են: Եսկէ կըհետեւի թէ, գիտութիւնը չարաշար գործածողն է յանցաւոր և ոչ թէ ըստ ինքեան գիտութիւնը գէշ է. վասն զի մէկ գործիք մըն է անիկա. գէշ մարդու ձեռք գէշ, ու աղէկի ձեռք աղէկ կըգործածուի:

Բայց իմաստուն մարդուն մը ըրած յանցանքը ամէն մարդուն աչքին կըզարնէ. որովհետեւ հասարակութեան աչքը միշտ անոնց վրայ է, ու իմաստունի մը անարժան գործը հազարաւոր ուսմաններու անվայել գործին հետ

անեւ Վաղդիա գացող ու երթալու անձինքներուն, ու անոնց՝ որ Վիտալի երթալու անկալութիւն ունին ու չերթալին զեղը է իրենց»:

Վրասն Վիթերէր ըստած: Գաղղիայէն գրքին ժգ հատորին մէջ կըկարդանք:

«Մօսկա Մովսէսեանի Վիտալի տեղին մէջ, զորմայանք զմայելի պատկերութեամբ գծագրած լուսնոյ ներգործութեանը վրայ. որուն կարմրագոյն սխառակը կիսով չափ ծածկած երեկոյեան գոյրչիներէն ծովուն վրայ կըցուցնայ օդաձիգ փամբուշտի մը պէս: Չըրին վրայէն բարձրցած մէկ կերպ ցիցի մը մօտ, (որուն վրան լստուածածնոյ պատկեր մը գրուած է խորշի միջոցով) մը մէջ, նաեւ մը կըտեսնուի ու մէջը Վիտալիցի երեւաւորութիւն մը ու ձեւորութիւն: Հետեւ գիշեր, ստուեր առանց թանձրութեան, պայծառ ու փայլաւորացող լուսին, ահա ճիշդ ասանկ է մօսկա Մովսէսեանի լուսնապատկերը»:

Վրժանաւորութիւն պարոն Մովսէսեանի Ուսուց կառավարութեանը կողմէն կայսերական ծախքով ճարտարութիւն կընէ Վերտալա իր արհեստը ալ աւելի կատարելագործելու, և մանաւանդ Վերտալայի երեւելի ծովային տեղ քաղաքները գծագրելու համար. ու գաւառաւոր ատենը Չէշմէ պիտի որ հանդիպի կըսեն, նոյն նաւահանգիստն ալ գծագրելու համար: Հիմայ տակաւին փարիզ է, ուր տեղ միւս պատիւ կընէ մեր ազգին իրեն հագուազիւտ տաղանդներով:

— Վիթերէն յուլիս 29 թիւով կըզրին թէ, մօսկա Վալի Վիտալայի վաճառականը, կառավարութեան կողմէն գործակալ անուանեցաւ Վեղդիայի տեղութեանը քով:

— Վիտալայէն կըզրին թէ Վ. օրօֆու կըգիին նոր կառավարիչ բարձրապատիւ Վամարիձի գոբար յուլիս 24 ին ճամբայ ի լալու է եղեր յիշեալ կըզրին երթալու համար:

կըհաստատուի. անոր համար ուսմանը մեծ կըտեսնէ իմաստունի մը գործածը. ապա իմաստունը աւելի զգուշանալու է և զինքը մարդկային սխալանաց ենթակայութեանն օրքան կարելի է ն ազատ պահելու է. զի իմաստունութիւնը առաջնորդ է մարդուն ամէն շարժումքին: Մէկ պակասութիւն հերքէ որ գեղեցիկը գէշ ընէ. բայց գէշը գեղեցիկ ընելու շատ կատարելութիւններ պէտք են: Կատարեալ իմաստունը բնաւ զինքը ամէնէն գիտուն չի սեպեր, իր ընկերները ընդդէմ բարեկրթութեան չի արհամարհէր վար չի զարներ: Կատարեալ գիտունը ան է, որ իր ազիտութիւնը ու իր անձին չափը կըճառեցէ. երեւելի լիտիքաւորաց յայն փիլիսոփան որ գրեթէ հարկաւոր մտայ վախճանեցաւ, մեռնելու ատենը իր բարեկամներուն ըսաւ. «Աստ կըցաւիմ մահուանս վրայ, ինչու որ հազել թէ սկըսեր էի բան սորվել: Աս ճշմարիտ խօսքը ամէնքս ալ աղէկ աղաւորելով մեր մարին մէջը կըպարտաւորինք զգուշանալ մարդուն բնական եղած տկարամտութեանէն, որ չըլլայ թէ մէկ երկու բան սորվելով, կամ քիչ շատ երոպական լեզու մը խօսելով ինքզինքնիս երեւելի գիտնականի մը տեղ գնենք, ճամբան բարձրապատիւ քաղաքով հպարտանանք, ու մարդ չի հաւնինք, ազգը նախատենք, մեղմէն մեծերուն պատիւը չճանաչենք, չյարգենք, ընկերութեան մէջ ծանր նիւթերու վրայ ու բարոյականութեան դէմ անխոհեմութեամբ խօսինք. ու անվայել հակաճառութիւններ ընենք, իր թէ մեր գիտութիւնը ու իմաստութիւնը ցուցնելու համար, որ տանք ամէնը տղիտութեան ու իմաստականութեան

Բեգրոպուրի վերջին լուրերը կրճատուցանեն, թէ Մաքեդոնացի Սքարան Կերսէս Երբայիս կապար յիշեալ մայրաքաղաքը հասեր է, ու Վեհա փառ կապարը ամենայն իմաստ մեծ պատուով ընդունելէն ետքը հրաման ըրեր է որ մեծ զօրապետ Պոլեմոնիսը Վեհազ (Նալեյանովը) իրեք հաւրուր խաղախ ու երկու հաւուր ուրիշ զինուորներ նաեւ երկու թնդանօթ հետը առնելով ուղեկից ըլլայ յիշեալ Սքարանին մինչեւ ի Սալբ Եջմիածին. ուր տեղ օժուելու է կաթողիկոս ամենայն Զայոց Սուրբ Սինհոդին ընտրութեանը համբաւով, որուն Վեհափառ կայսրը արդէն իր բարձր հաճութիւնը տուած էր, ինչպէս որ թիւ 144 Արշալոյս Արարա տեանին մէջ գրած էինք:

Տի՛ւեշըն ըսուած անգղիացի օրագրութիւնը հետեւեալ յօդուածը կը հրատարակէ խալանտայի վրայ:

«Խալանտայի կղզին ընդարձակութիւնը 32,201 քառակուսի մղն է. ուստի 4,649 քառակուսի մղն փորձուկայէն մեծ է, 409 մղն Վաթուրի թագաւորութեանն ու Սիկիլիայէն, 4,473 Պալմիրայէն ու Սաքսոնիայէն, 233 Մարտենիայէն, Սիլիքեմայիէն ու Պատենի մեծ դքսութենէն, իրեքը մէկ տեղ հաշուելով 1,285 Լան-նովըն, Պապին լիճակներէն ու թոսթանայի մեծ դքսութենէն, 351 Տանիմարայէն և Տոնաստանէն. 1,429 Լանտայէն, Պեճիգայէն ու Սիլիքեմայիէն մէկ տեղ:

«Խալանտայի տարեկան եկամուտը ամենէն քիչ 5 միլիոն լիւր սթէրլին է: Արտերիկոս մեծը՝ տարին մէկ միլիոն ու թ հարիւր հազար լիւր ծախք ընելով, կարող եղաւ մեծ բանակ մը պահելու, որ հարիւր յիսուն հազար հետեակ ու քառասուն հազար ձիաւոր զօրքերէ բաղկացած էր: Խալանտայէն տարող տարի դուրս ելած արմատիքներուն արժէքը տասնըութ կամ քսան միլիոն լիւր սթէրլինը կը հասնի. ժողովրդոց թիւը, (որոնք միւս բո-

նջաններ են: Ուստի տասնէ գիտունները անշուշտ թէ ըստ հոգւոյ և թէ ըստ մարմնոյ զգալով վախճան մը կունենան: Սակայն կատարեալ գիտունը իր բարոյակաւնութեամբը, խոհեմութեամբը ու պարկեշտ վարմունքով ամենուն ալ սիրելի կը ըլլայ, ամենքն ալ կը պատուեն զանիկայ, թէ չքաւոր ըլլայ և թէ հարուստ. որովհետեւ պախաւութիւններ ալ ունենայ նէ իր գիտութեամբը կրնայ շտեղծ զանոնք: Ուստի վերոյիշեալ գիւղականին զգալողութեան պատճառը իր գիտութիւնը չէր, այլ անոր սուքարտաւանութիւնը ու հպարտութիւնն էր. զի Տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ:

Հատ ուսմիկներ իմաստութիւն սորվելով իրենց գէշ կերքերը կը շարունակեն, որն որ և թէ ուսմիկութեան մէջ մնային կաւենալին. շատերն ալ չարաչար կը դործածեն իրենց սորված գիտութիւնը, որն որ չէին կրնար ընել. թէ որ ուսմիկութեան մէջ մնային, ասկէց կը հետեւի թէ մարդու բնական միտումը շատ անգամ կը յաղթէ ստուգականին: Ուստի անհրաժեշտ ճամարտութիւն է, թէ գիտութիւնը երբեք գէշ չըլլար, միայն գիտունը կրնայ գէշ ու աղէկ ըլլալ. վասն զի անոր ալ մարդ են մեզի պէս սխալական, իմաստուն ըլլալովն մարդկութեան սահմանէն չեն կրնար ելել:

Գ. Կ.

ըր երկիրներուն բնակիչներէն գերազանց են խեղացիութեան, կրօնքի հաւատարմութեան, բնական զօրութեան ու անձնական քաջութեան կողմանէ), 8 միլիոն հինգ հարիւր հոգիի կը հասնի, այսինքն երկու միլիոն հրացան գործածելու կարող մարդ կրնայ ունենալ:

«Վերջն անգամին երկու մեծ պատերազմներուն ատենը որ Մեզիկան պարտաւորեցաւ ընել Վաղղիայի հասարակապետութեան ու կայսերութեան դէմ, ան ատենը որ գրեթէ միշտ մեծ վտանգներ կը կրէր զօրքերուն բանակը, Մեզիկայի ցամաքի ու ծովու զինուորներուն իրեք բաժինէն երկուրդը խալանտայի ժողովուրդէն էին:

«Օհնուրական երեւելի մատենագիր մը ըսաւ խալանտայի համար թէ, անիկա բնական ամրոց մըն է առաջին կարգի: Իսկ խալանտայի ներքին ու արտաքին առուտորին համար պէտք է գիտնալ որ, իր գեղեցիկ նաւահանգիստներովը, լիճքովը ու գետերովը շատ երկիրներէ գերազանց է: Սերմապէս տասնհինգ եւրոպական տէրութիւններ երկրին մեծութեանը կողմանէ ու տասնըութ տէրութիւններ ալ՝ ժողովուրդին բազմութեանը կողմանէ խալանտայէն շատ վարեն:

—Բոլոր Լաւրպայէն տարին 50 1/2 միլիոն խանթար երկաթ կիլէ: Սեժ Բրիտանիա 24,632,500 խանթար կարտոդէ: Վաղղ խանթ 6,763,900. Ուոսիւն, (Ուրալի արեւելեան կողմի նահանգէն ի զատ) 3,820,192. Լաւորիան և Իդալիան 2,228,000. Վերմանիան 2,694,262. Բոլանիան 184,000. Սպանիան 252,000, և մնացածները Լաւրպայու ուրիշ պղտիկ տէրութիւններէն կիլլան:

—Փարիզը թագաւորական զբոստանը մէջ քանի հազար զիրք ըլլալուն վրայօք զանազան կարծիք կայ. որ կը տարբերի 200,000 հազարէն մինչեւ 900,000: Իսկ հասարակութեան կարծիքը կը հաստատէ թէ 1,500,000 հազար զիրք կը պարունակէ յիշեալ զբոստանը: Եսկէ ի զատ հասարակօրէն կը կարծուի թէ, 100 հազար միտալ կայ հոն տեղը, 6000 փորագրեալ քար, 3000 հին գործքեր (անդիքա), 1 միլիոն տղեալ պատկերներ, 110,000 ձեռագիր գիրք, ու 50 հազարէն աւելի աշխարհազրական թղթեր:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԷՌԻՔԵՐ

ԱՆԳՂԻՆ

Ի իւրրորու, 9 Յուլիս:

Բամպակ: Երեւմտեան աղէկ է ու բաւական գործառնութիւններ կը ըլլան մանաւանդ Եմերիգայի տեւականերէն: Եպրանք ունեցողները չեն արտորար ծախելու յուսալով որ ներկայ գիները կարելի է բարձրանն քիչ մը: Եւ շաբաթ ընդ ամենայն 36,550 պալեա ծախուեցաւ ամէն տեսակ բամպակներէն, ու միայն 23,392 պալեա եկաւ զրսերէն:

ԳԼԳՂԻՆ

Մարտիւ, 20 Յուլիս:

Բամպակ: Թեպէտեւ շատ ապրանք չի կայ քաղաքի մէջ, այսու ամենայնիւ թուէ ու խիստ քիչ գործառնութիւն եղաւ աս շաբաթ. 20 պալեա յիւսմէլ ծախուեցաւ ընտիր ապրանք՝ 105 Փռանքի յիսուն քիլոկրամը, ու մէկ մաս կիպրոսի ու Եւրոպայի բամպակ 53 1/2-54 1/2 Փռանքի: Իգմիրու տեսակներուն անունը տուող չի կայ: Լիմակոհիմայ քա-

ղաքի մէջը ամէն տեսակներէն միայն 12,512 պալեա բամպակ կայ. անցած տարի աս տեսակ, 31,815 պալեա կար. ու 1841 ին ևս աս ամսուն մէջ 37,110 պալեա կար:

Մետաքս: Կուղի ու Էթէ բաւական ապրանք ըլլար շատ գործառնութիւն պիտո՞ր ըլլար, մանաւանդ որ Պօքերի տոնավաճառը շատ յաջողակ էր մետաքսի առուտորին համար, բայց քաղաքի մէջ խիստ քիչ ապրանք կայ ու հազիւ թէ հոկտեմբեր ու նոյեմբեր ամիսներուն մէջ մետաքս կրնայ գալ հոս. ան ատենը կը յուսանք որ յաջողակ առուտուներ կը ըլլան: Եւ օրինաւ արժողութիւնը երկան խալա Սիւտուտին համար՝ 14 1/2-17 1/2 Փռանք է կէս քիլոկրամը ըստ տեսակին: Վաղղիայի տեսակը՝ 18 1/2 Փռանք. Պրուսայի երկան խալալան՝ 14 1/2-14 3/4 ու Պարսկաստանինը՝ 10-16 ըստ տեսակին:

Զէթ: Երեւելի փոփոխութիւն մը չեղաւ գործառնութիւն վերաբերեալ ձէթին վրայօք. որուն արժողութիւնը 108 1/2-108 1/2 Փռանք է էթթօլիթիւն, ու աս գիներով բաւական ապրանք ծախուեցաւ:

Վիթիւն. Թուլ է ու հազիւ թէ կը ծախուի 10 1/2-11 Փռանք կէս քիլոկրամը:

ՓՈՒՍԵՆԿԱՌԻԹԻՒՆԻՐ

Կոստանդնուպոլիս, 28 Յուլիս:

Լոնտոն	110-109 1/2
Փարիզ	171 1/2
Մարսիլիա	171-170 1/2
Վենիս	446
Թրեստ	446
Ինթրոնո	144 1/2-144
Նեոպոլ	169 1/2

ՎՐԻՊԼԿ

Թիւ 149 անցած շաբաթուան մեր օրագրոյն լիցիկայի յօդուածին երսունըվեցերորդ տողին մէջ ՍԻՊ Սօպերդ Բիլը արժան կը համարէր զրուած է, փոխանակ զրուելոյ արժան չհամարէր:

ԱՐԸԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

Սո Օրագիրը շաբաթը անգամ մը կը ստանայ. տարեկան ստանալողութեան գինը՝ 120 դրամ. և կանխիկ (փէշին) ով որ ուզէ կրնայ ստորագրել:

Իգմիր օրագրութեան տպարանը:
Պօլիս Վալիա՛ խանը Հաճապէ՛ն Սարգիս աղային գրա՛
Պրուսա Քաղաքէ՛ն Մատթէոս ու Գրիգոր աղայից մաղա՛
Ալեքանդրիա Աղապէ՛ն Կարապետ աղային մաղաղան՝
Գահիթէ Եղիազարեանց Մ. Ալեքանդր աղային գրատունը՝
Յոպոլէ Սրապիմեան աղայ Յակոբին գրատունը՝
Թրեստ Ալեքեան Գրիգոր աղային գրատունը՝
Կարին Ղազարեանց Յարութիւն աղային մաղաղան՝
Անի Խասապէ՛ն Ղազար աղային տունը՝
Եւա Պըլլըքէ՛ն աղայ Էդուարդ մաղաղան՝
Պաղատտ Անթոնի առաջին թարգման աղայ Խաչիկին տունը՝
Մարդուան Աթաբեկեան Պարսն Սիւն ծին վաճառատունը՝
Թիւրք Ռուսաց ատոմանաւոր Կարեւեան պատուէլ Յ՝.
կոր վարժապետին գրատունը՝
Դաւիթ Հիմնադրեան Կարապէ՛ն աղայ Դաւիթաթին վա՛
Թէհրան Աւաքէ՛ն թագէտ Խանին բնակարանը՝
Սպահան Ալիբեկ աղայ Ալիբեկին վաճառատունը՝
Պոմպա յարկի պարտնաց Աղապէ՛ն որդւոյ և ընկերաց վաճա՛
Կալիթա պարսն Փ. Ա. Դեմիթիանին գրատունը՝
Մարտա պարտնաց Սէթ և ընկերաց վաճառատունը՝
Անիակոր ու Պաղամա՛ յարկի պարտնաց Սէթ եղբայր գրա՛